

Porážky – bělokarpatský klenot

Libor Ambrozek

Východní moravské pohraničí bývalo v minulých staletích krajem velice neklidným. Nejprve vpády Turků, kuruců a jiných nájezdníků, později pro změnu zbojnické bandy. Lidové písně a pověsti jsou jich plné. Některé místní názvy dávne vzpomínky jen potvrzují

Nezapomenutelným jarním zážitkem jsou kvetoucí koberce prvosenky jarní. Foto Libor Ambrozek

a tato doba dala jméno i jednomu z nejkrásnějších území Bílých Karpat, které letos slaví 30. výročí zákonné ochrany – národní přírodní rezervaci Porážky. Podle jedné z pověstí tady uherští zbojníci přepadli kupce, ukradli mu vola a na místě jej porazili a upekli...

Součást klenotů Bílých Karpat

Území, které by kdekoli jinde v České republice nebo i za našimi hranicemi stálo v centru pozornosti na zaslouženém prvním místě, musí v Bílých Karpatech o své místo bojovat s mediálně známějšími Čertoryjemi. Porážky jsou menší i svou rozlohou. Vlastní chráněné území o rozloze 50 hektarů však tvoří spolu s dalšími 370 hektary Předních luk, vyhlášenými jako ochranné pásmo NPR, komplex, který si svými krajinnými scénériemi luk s rozptýlenými duby ani svým druhovým bohatstvím s Čertoryjemi nijak nezadá. Jeho majestátnost navíc umocňuje poloha na jednom z výběžků nejvyššího vrcholu pohoří – Velké Javořiny. Porážky mají ještě jeden trumf – jedním z hlavních předmětů ochrany je všivec statný (*Pedicularis exaltata*), výjimečná rostlina, jejíž nejbližší lokality se nacházejí až na Ukrajině a v Rumunsku. K jeho dramatickému příběhu se ještě vrátíme.

Geologicky se území nijak zásadně neliší od ostatních bělokarpatských lokalit – podklad tvoří flyšové vrstvy bělokarpatské jednotky, které se skládají z vápničných jílovců, slínovců a vápničných pískovců třetihorního stáří. Luční komplex se nachází na ploché vrcholové části širokého hřebetu západně kóty 650,3 m. Hřbet má směr JV–SZ, mírně se svažuje rovněž k severozápadu. Na jižní stranu spadá do téměř 200 m vysokého údolního svahu Veličky, na severní straně přechází pozvolněji do pramenné oblasti jedné ze zdrojnic potoka Kazivec. Rozpětí nadmořské výšky je od 400 do 640 m n. m. Typické je zde střídání suchých a vlhkých míst s lokálními, více či méně znatelnými sesuvy půdy.

Společenstva „bělokarpatských luk“

Na rozsáhlých plochách jsou zde vyvinuta společenstva „bělokarpatských luk“, která jsou dnes řazena fytocenology do svazu *Bromion* (šírokolisté suché trávníky) jako samostatné společenstvo *Brachypodio pinnati-Molinietum arundinaceae* Klika 1939. Už v názvu asociace se skrývá zdánlivý rozpor a zároveň jedno z vysvětlení druhového bohatství zdejších luk. Zatímco válečka prapořitá (*Brachypodium pinnatum*) patří mezi indikační druhy suchých trávníků, bezkolenec rákosovitý (*Molinia arundinacea*) je naopak typickým reprezentantem střídavě vlhkých luk. Travninné dominanty doplňuje ještě sveřep vzpřímený (*Bromus erectus*), ostřice horská (*Carex montana*) a kostřava žlábkatá (*Festuca rupicola*). Pro toto společenstvo je typický hojný výskyt původně lesních druhů, které rostly už v podrostu původních lesů (od teplomilných doubrav přes dubohabřiny až

Ve vlhkých letech hrají Přední louky všemi barvami ještě koncem července (na snímku chrpa úzkoperá, v popředí rozrazil přímořský). Foto Libor Ambrozek

Při hlavní seči v průběhu července jsou ponechávány biopásy. Foto Libor Ambrozek

po bučiny). Společně s nimi zde ovšem rostou druhy lesních lemů, střídavě vlhkých půd, mezofilních luk i teplomilné druhy suchých trávníků. K tomu ještě přistupují druhy vázané na travertinová pra-

meniště. Není divu, že bělokarpatské louky patří mezi druhově nejbohatší společenstva na světě. Ostatně i Porážky drží v současné honbě botaniků za rekordy krok – v roce 2014 zde bylo napočítáno

Symbolem Porážek je bezesporu všivec statný (*Pedicularis exaltata*). Foto archiv AOPK ČR

Živnou rostlinou vzácného modráška bahenního (*Maculinea nausithous*) je krvavec toten (*Sanguisorba officinalis*). Foto Libor Ambrozek

na 16m² neuvěřitelných 109 druhů, což je světové prvenství.

Na území vlastní rezervace bylo při inventarizačním průzkumu nalezeno 317 druhů rostlin, v ochranném pásmu 521 druhů. Toto druhové bohatství se odráží i v počtu chráněných druhů – plán péče jich uvádí rovných čtyřicet a podrobným zkoumáním přibývají další. Vedle všivce statného (*Pedicularis exaltata*) patří k nejvzácnějším srpice karbincolistá (*Serratula lycopifolia*), zvonek hadincovitý (*Campanula cervicaria*) a ostřice ječmenovitá (*Carex hordeistichos*). Na hřbetu Předních luk se vyskytuje řada druhů vlhčích luk, jako např. hvozdk pyšný (*Dianthus superbus*), mečík střechovitý (*Gladiolus imbricatus*) a pryšec huňatý (*Euphorbia villosa*), na podzim zde rozkvétá nejbohatší bělokarpatská populace hořce hořepníku (*Gentiana pneumonanthe*). Mezi vzácné druhy patří i kosatce – k. sibiřský (*Iris sibirica*), k. trávolistý (*I. graminea*) a k.

Místy se na flyšovém podloží tvoří mokřady, v nichž roste např. prstnatec májový. Foto archiv AOPK ČR

pestrý (*I. variegata*). Z teplomilných druhů najdeme na jižním svahu len žlutý (*Linum flavum*), který zde má jeden z nejvýše položených výskytů u nás, nebo šantu lesostepní (*Nepeta nuda*).

Orchideje Bílých Karpat

Samostatnou kapitolku si zaslouží orchideje, kterými jsou Bílé Karpaty známé dnes už i v široké veřejnosti. Každoročně přibývá návštěvníků, kteří touží po jejich fotografiích, takže místa s výskytem těch nejvzácnějších druhů často vidíme už zdálky podle vyšlapané trávy kolem nich. Na Porážkách a Předních loukách můžeme najít na 20 druhů, včetně těch nejvzácnějších, kterými jsou toič čmelákovitý (*Ophrys holosericea*), prstnatec plamatý sedmihradský (*Dactylorhiza maculata transsilvanica*) nebo střevíčník pantoflíček (*Cypripedium calceolus*). Na jaře upoutá nápadnými barvami prstnatec bezový (*Dactylorhiza sambucina*), později rozkvétají

vstavač mužský (*Orchis mascula*), v. osmahlý (*O. ustulata*) a hlavinka horská (*Traunsteinera globosa*). Početné jsou populace pětiprstek (*Gymnadenia conopsea*, *G. densiflora*) a vemeníků (*Platanthera bifolia*, *P. chlorantha*), v mokřadech rostou prstnatec májový a pleťový (*Dactylorhiza majalis* a *D. incarnata*) a kruštík bahenní (*Epipactis palustris*).

Nejslavnějším druhem rezervace je ovšem všivec statný (*Pedicularis exaltata*). I když nejnovější genetické rozborý ukazují, že všivec statný a v. Hacquetův (*P. hacquetii*) jsou jedním druhem, jedná se o výjimečný výskyt vzdálený stovky kilometrů od nejbližších lokalit. Koncem 70. let minulého století se ocitl na hraně existence, když po nepovedeném rekultivačním zásahu socialistických zemědělců došlo k rozsáhlému sesuvu. Vegetační kryt byl narušen, místy došlo k odkryvu podloží a navíc byla rekultivovaná část nad sesuvem oseta kulturní směsí

trav a jetelovin. Naštěstí se všivec podařilo ochráncům přírody zachránit. Několik zbývajících jedinců bylo podpořeno rostlinami namnoženými v kultuře a výsevem. Dnes roste na Porážkách na dvou místech a ročně zde vykvetá přes 200 rostlin, dokonce má tendenci k mírnému šíření.

Bohatá je i fauna

Mimořádně bohatá je i zdejší fauna. Všechny zoologické skupiny ovšem nejsou zdaleka tak prozkoumané jako rostlinstvo, takže mnohé nálezy lze ještě očekávat. Dobré informace máme vzhledem k loni skončenému projektu LIFE+ o motýlech – na vlhčích loukách se vyskytují oba modrásci vázaní na krvavec toten – modrásek bahenní (*Phengaris teleius*) a m. očkovaný (*P. nausithous*). Dále zde ze vzácných druhů najdeme hnědáška černýšového (*Melitaea aurelia*), jasoně dymnivkového (*Parnassius mnemosyne*), přástevníka kostivalového (*Euplagia quadripunctaria*), perleťovce dvouřadého (*Brenthis hecate*), ohniváčka černočárného (*Lycaena dispar*), otakárky fenyklového i ovocného (*Papilio machaon* a *Iphiclides podalirius*). Výzkum brouků proběhl v roce 2009, z významnějších druhů byly zjištěny např. krasec *Anthaxia suzanae* a *Habroloma geranii*, majka *Meloe rugosus* a tesařík *Obrium cantharinum*. Podobně jako i na dalších zachovalých loukách se zde hojně vyskytuje vzácná kobylka zavalitá (*Polysarcus denticauda*) a saranče *Pseudopodysma nagyi*, která se vyskytuje pouze v Bílých Karpatech.

K letní květeně patří vzácný hořec hořepník. Foto Libor Ambrozek

Nalezneme zde ptačí druhy, typické pro bělokar-patské louky s rozptýlenou zelení a solitérními stromy, k nejvýznamnějším patří strnad luční (*Miliaria calandra*), bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*), chřástal polní (*Crex crex*), tuhýk šedý (*Lanius excubitor*) a žluva hajní (*Oriolus oriolus*). V ochranném pásmu hnízdí i ostříž lesní (*Falco subbuteo*).

Po staletí byly zdejší louky pravidelně jednou ročně koseny. Pozemky patřily lidem z několika obcí, dodnes se vám při pohledu na katastrální mapu zachmuří čelo. Často jen několik metrů široké pásy několika set vlastníků by šlo dnes udržovat jen obtížně. Naštěstí zde hospodáří několik větších zemědělských subjektů, se kterými uzavírá správa CHKO dohody. Jen prudší svahy, které nejde kosit těžkou technikou, kosí několik vlastníků a zhotovitelů. Ani zdejší louky nebyly přes svou odlehlost uchráněny před destruktivními zásahy socialistického zemědělství. Příkřejší svahy především v údolíkách drobných vodotečí zarostly náletem. Přední louky byly občas přihnojeny minerálními hnojivy, zatímco Zadní louky v k. ú. Slavkov, dalších 200 hektarů původně druhově bohatých luk v údolí Kazivce, byly totálně vyhnojeny a zčásti i rozorány. Uchoval se jen mokřad zvaný Kolo, který je dnes v péči ZO ČSOP Pantoflíček. Vlastní Porážky byly zasaženy sesuvem, jak už bylo zmíněno, poté už naštěstí další negativní zásahy nepokračovaly. Po roce 1990 byly rozorané plochy znovu zalučněny, skončilo přihnojování luk a vzácnější druhy se pomalu vracejí. Byla vyčištěna i část

Vzácná orchidej prstnatec plamatý sedmihradský. Foto Libor Ambrozek

zarostlých ploch, především na jižním okraji Předních luk, na kterých bylo obnoveno ruční kosení.

Klíčová je mozaikovitá seč

V současnosti probíhá na většině plochy mozaiková seč. Více než 200 hektarů je v režimu agroenvironmentálních dotací zařazeno do AEKO 0, což znamená, že zemědělci pobírají jen základní platbu a zbytek je financován z prostředků Programu péče o krajinu. Státní ochrana přírody má tak rozhodující slovo při určování termínů sečí. Ty jsou v každoročně uzavíraných dohodách stanoveny tak, aby vyšly vstříc požadavkům botaniků i zoologů, což není vždy úplně jednoduché. Ukazuje se ale, že časná seč umožňuje při aspoň trochu normálním průběhu počasí živným rostlinám motýlů znovu vykvést v otavách. Část porostů se kosí až na podzim nebo následující rok. V jihozápadní části Předních luk je několik hektarů paseno stádem ovcí.

Přijměte tedy pozvání na rozlehlé pláně s nádherným výhledem na krajinu moravských Karpat. Záleží jen na vás, jestli se chcete kochat kilometry rozkvetlých petrkličů koncem dubna, nebo orchidejemi v máji. Nebo dáte přednost červnovému aspektu s tisíci květů, před začátkem hlavní seče jsou totiž louky nejbarevnější. I podzim, který barví solitérní duby, vám utkví dlouho v paměti. Nenechte se odradit názvem chráněného území, Porážky jsou opravdovým klenotem Bílých Karpat, který si vás získá.

Hvozdk pyšný je ozdobou letního aspektu. Foto Libor Ambrozek

